

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-yil 4-son

VOLUME 5 / ISSUE 4 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.4.

Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

“Jurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 1140-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas’ul:

O. Choriyev

Muharrirlar:

E. Sharipov, Y. Yarmolik, E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva, Y. Mahmudov, M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Musahhih:

M. Tursunov

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahri, Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387

Tasdiqnom

№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2025-yil 25-avgustda bosmaxonaga topshirildi.

Qog‘oz bichimi: A4.

Shartli bosma tabog‘i: 26

Adadi: 100. Buyurtma: № 157.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.

Bosmaxona manzili:

100047. Toshkent shahri,

Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

J. Allayorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy boshqarmasi boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

MAS’UL MUHARRIR

N. Ramazonov – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasini mudiri, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

TAHRIR HAY’ATI A’ZOLARI

J. Blum – Boston kolleji Huquq maktabi professori, huquq doktori (Boston, AQSh)

M. Vishovatiy – Gdansk universiteti professori (Gdansk, Polsha)

A. Hoshimxonov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Axmedshayeva – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

X. Xayitov – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

I. To‘raboyev – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

S. Xolboyev – O‘zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi dotsenti, yuridik fanlar nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

N. Raxmonkulova – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiyasi universiteti dotsenti, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

J. Ne‘matov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Kurbanov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

R. Kuchkarov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., filologiya fanlari nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Юриспруденция» – «Yurisprudensiya» – «Jurisprudence» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 1140.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:

О. Чориев

Редакторы:

Э. Шарипов, Е. Ярмолик, Э. Мустафаев,
К. Абдувалиева, Й. Махмудов,
М. Шарифова, Ш. Бекназарова

Корректор:

М. Турсунов

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1387

Свидетельство

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
25.08.2025.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 26. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 157.

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Б. Ходжаев – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Ж. Аллаёров – доктор философии по юридическим наукам, доцент, начальник управления по науке Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Н. Рамазонов – доктор философии по филологическим наукам, доцент, заведующий кафедрой узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Дж. Блум – доктор права, профессор Школы права колледжа Бостона (Бостон, США)

М. Вишоватый – профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

А. Хошимхонов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Ахмедшаева – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Х. Хаитов – доктор юридических наук, профессор Академии государственной политики и управления при Президенте Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

И. Турабоев – доктор философии по юридическим наукам, и.о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

С. Холбоев – кандидат юридических наук, доцент Высшей школы судей при Высшем судейском совете Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

Н. Рахмонкулова – доктор юридических наук, доцент Университета мировой экономики и дипломатии (Ташкент, Узбекистан)

З. Эсанова – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ж. Нематов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Курбанов – доктор философии по юридическим наукам, доцент (Ташкент, Узбекистан)

Р. Кучкаров – кандидат филологических наук, и.о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” legal scientific and practical journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020 with certificate No. 1140.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of journal materials are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

E. Sharipov, E. Yarmolik, E. Mustafaev,
K. Abduvalieva, Y. Makhmudov,
M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Proofreader:

M. Tursunov

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Editorial office address::

100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Subscription index: 1387.

Certificate

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 25.08.2025.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 26.

Units: 100. Order: № 157.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITOR-IN-CHIEF

B. Xodjaev – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

J. Allayorov – Head of the Scientific Department of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

EXECUTIVE EDITOR

N. Ramazonov – Head of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

J. Blum – Professor of Law School of Boston College, Doctor of Law (Boston, USA)

M. Vishovatiy – Professor of the University of Gdańsk (Gdansk, Poland)

A. Khoshimkhonov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Akhmedshaeva – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Kh. Khayitov – Professor of the Academy of Public Policy and Administration under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

I. Turaboev – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

S. Kholboev – Associate Professor of the Supreme School of Judges under the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Legal Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

N. Rakhmonkulova – Associate Professor of the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Z. Esanova – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

J. Ne'matov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Kurbanov – Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

R. Kuchkarov – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Philological Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

11 **AXMEDSHAYEVA MAVLYUDA AXATOVNA**

Ijtimoiy davlat va uning belgilari: ayrim nazariy-huquqiy masalalar

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

21 **NAZAROV SHAVKAT NAZAROVICH**

Davlat-fuqarolik jamiyati muloqoti: nazariy-huquqiy tahlil va zamonaviy tendensiyalar

30 **NURMAMATOVA NOILA DONIYOROVNA**

Konstitutsiyaviy sudlarda raqamli transformatsiya: imkoniyatlar va xavflar

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

38 **YAKUBOV AXTAM NUSRATULLOYEVICH**

Raqamli aktivlar tushunchasining evolyutsiyasi va ularni huquqiy tartibga solishning qiyosiy tahlili

49 **TOSHKANOV NURBEK BAHRIDDINOVICH**

Universitetlar va ilmiy tadqiqot muassasalariga qarashli intellektual mulk obyektlarini tijoratlashtirishning huquqiy xususiyatlari

59 **ABDUQODIROV ABDURAUF BAXODIR O'G'LI**

Yuridik shaxs shaxsiy qonuniga nisbatan ekspluatatsiya markazi mezonini qo'llash muammolari

66 **PO'LATOV TEMURBEK G'AYRATJON O'G'LI**

Moliyaviy texnologiyalar sektoridagi avtomatlashtirilgan raqamli shartnomalarda rozilik ifodasini huquqiy talqin etish muammolari

12.00.06 – TABIIY RESURLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

76 **RAJABOV NARIMAN SHARIFBAYEVICH**

O'simlik dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanishda ekologik me'yorlashning huquqiy jihatlar

84 **KALDARBEKOV ASILJON OSPANOVICH**

O'rmon fondi yerlarini barqaror huquqiy boshqarish bo'yicha xalqaro tajriba va uning O'zbekiston uchun ahamiyati

95 **BAYTUROVA AIDA NABIYEVNA**

Xorijiy mamlakatlar va O'zbekistonda ekologik turizmni tartibga solishning huquqiy mexanizmlari: xalqaro tajribaning qiyosiy tahlili va moslashtirish yo'llari

108 **OTAUBAYEVA AYGUL BAXRAMOVNA**

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida ekologik huquqbuzarliklar uchun ma'muriy javobgarlikning yuridik tabiati va tamoyillari: Qozog'iston Respublikasi misolida qiyosiy-huquqiy tahlil

12.00.07 – SUD HOKIMIYATI. PROKUROR NAZORATI. HUQUQNI MUHOFAZA QILISH
FAOLIYATINI TASHKIL ETISH. ADVOKATURA

121 **TO'YCHIEVA MALIKA BOTIR QIZI**

Advokatlar kasbiy tayyorgarligining o'ziga xos xususiyatlari va uni takomillashtirish masalalari

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

128 **NODIROV MUZAFFAR AXMADOVICH, TURSUNMURODOV KOMRON TURG'UN O'G'LI**

O'zbekistonda oilaviy (maishiy) zo'ravonlik subyektining huquqiy tahlili: huquqiy
bo'shliqni bartaraf etish

138 **UTEBAYEV SALAMAT MAKSETBAY ULI**

Kontrabanda jinoyati obyektiv belgilarining yuridik talqini

147 **NURMANOV XOLBEK RAHMATILLA O'G'LI**

Onlayn banklar faoliyati sohasida firibgarlikni kvalifikatsiya qilish masalalari

156 **MA'MUROV SANJARBEK ILXOMOVICH**

O'zbekiston Respublikasi jinoyat qonunchiligida jamiyatdan ajratish bilan bog'liq bo'lmagan
jinoiy jazolarning rivojlanish tarixi

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI

164 **BAZAROVA DILDORA BAHADIROVNA**

Voyaga yetmaganlarning uy qamog'ida saqlanishi: jamiyat xavfsizligi va bola manfaatlari
o'rtasidagi muvozanat

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

175 **G'AFUROVA NOZIMAXON ELDAROVNA, SAIDOV OLIM CHORIQULOVICH**

Yangi O'zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning huquqiy jihatlari va muammolari

190 **MUSAYEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH**

Dunyoda narkobiznesning rivojlanishi

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

199 **AHMADJONOV MURODULLO NURALI O'G'LI**

Korrupsiya: tahlil va choralar

209 **MIRZAYEVA MOHINA SROJIDDINOVNA**

Yo'l-transport infratuzilmasi loyihalarini amalga oshirishda korrupsiyaviy sxemalar:
tahlil va yechimlar

221 **RUZINAZAROV SHUXRAT NURALIYEVICH**

Sharaflı yo'l sohibi, sudyalarning ustozı, odil va fidoyi rahbar

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА.
ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

11 АХМЕДШАЕВА МАВЛЮДА АХАТОВНА

Социальное государство и его признаки: отдельные теоретико-правовые вопросы

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО.
ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

21 НАЗАРОВ ШАВКАТ НАЗАРОВИЧ

Диалог государства и гражданского общества: теоретико-правовой анализ и современные тенденции

30 НУРМАМАТОВА НОИЛА ДОНИЁРОВНА

Цифровая трансформация в конституционных судах: возможности и риски

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО.
СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

38 ЯКУБОВ АХТАМ НУСРАТУЛЛОЕВИЧ

Эволюция понятия цифровых активов и сравнительный анализ их правового регулирования

49 ТОШКАНОВ НУРБЕК БАХРИДДИНОВИЧ

Правовые особенности коммерциализации объектов интеллектуальной собственности, принадлежащих университетам и научно-исследовательским учреждениям

59 АБДУКОДИРОВ АБДУРАУФ БАХОДИР УГЛИ

Проблемы применения критерия центра эксплуатации в отношении личного закона юридического лица

66 ПУЛАТОВ ТЕМУРБЕК ГАЙРАТЖОН УГЛИ

Проблемы юридической интерпретации выражения согласия в автоматизированных цифровых договорах в секторе финансовых технологий

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

76 РАЖАБОВ НАРИМАН ШАРИФБАЕВИЧ

Правовые аспекты экологического нормирования в охране и использовании растительного мира

84 КАЛДАРБЕКОВ АСЫЛЖАН ОСПАНОВИЧ

Международный опыт устойчивого правового управления землями лесного фонда и его значение для Узбекистана

95 БАЙТУРОВА АИДА НАБИЕВНА

Правовые механизмы регулирования экологического туризма в зарубежных странах и Узбекистане: сравнительный анализ и пути адаптации международного опыта

108 ОТАУБАЕВА АЙГУЛЬ БАХРАМОВНА

Юридическая природа и принципы административной ответственности за экологические правонарушения в законодательстве Республики Узбекистан: сравнительно-правовой анализ на примере Республики Казахстан

12.00.07 – СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ. ПРОКУРОРСКИЙ НАДЗОР. ОРГАНИЗАЦИЯ
ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. АДВОКАТУРА

121 ТУЙЧИЕВА МАЛИКА БОТИР КИЗИ

Особенности профессиональной подготовки адвокатов и вопросы её совершенствования

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

128 НОДИРОВ МУЗАФФАР АХМАДОВИЧ, ТУРСУНМУРОДОВ КОМРОН ТУРГУН УГЛИ

Юридический анализ субъекта семейного (бытового) насилия в Узбекистане:
преодоление правового пробела

138 УТЕБАЕВ САЛАМАТ МАКСЕТБАЙ УЛЫ

Юридическая интерпретация объективных признаков преступления контрабанды

147 НУРМАНОВ ХОЛБЕК РАХМАТИЛЛА УГЛИ

Вопросы квалификации мошенничества в сфере онлайн-банкинга

156 МАЪМУРОВ САНЖАРБЕК ИЛЬХОМОВИЧ

История развития уголовных наказаний, не связанных с изоляцией от общества,
в уголовном законодательстве Республики Узбекистан

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

164 БАЗАРОВА ДИЛДОРА БАХАДИРОВНА

Домашний арест несовершеннолетних: баланс между защитой общества и
интересами ребёнка

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

175 ГАФУРОВА НОЗИМАХОН ЭЛЬДАРОВНА, САИДОВ ОЛИМ ЧОРИКУЛОВИЧ

Правовые аспекты и проблемы обеспечения продовольственной безопасности
в Новом Узбекистане

190 МУСАЕВ ДЖАМАЛИДДИН КАМАЛОВИЧ

Развитие наркобизнеса в мире

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

199 АХМАДЖОНОВ МУРОДУЛЛО НУРАЛИ УГЛИ

Коррупция: анализ и пути противодействия

209 МИРЗАЕВА МОХИНА СРОЖДИНОВНА

Коррупционные схемы при реализации проектов дорожно-транспортной
инфраструктуры: анализ и решения

221 РУЗИНАЗАРОВ ШУХРАТ НУРАЛИЕВИЧ

Почётный проводник и наставник судей, справедливый и преданный своему делу
руководитель

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

11 **AKHMEDSHAEVA MAVLYUDA AKHATOVNA**

Social state and its characteristics: some theoretical and legal issues

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

21 **NAZAROV SHAVKAT NAZAROVICH**

Dialogue between state and civil society: a theoretical-legal analysis and modern trends

30 **NURMAMATOVA NOILA DONIYOROVNA**

Digital transformation in constitutional courts: opportunities and risks

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

38 **YAKUBOV AKHTAM NUSRATULLOYEVICH**

Comparative analysis of the evolution of the concept of digital assets and their legal regulation

49 **TOSHKANOV NURBEK BAHRIDDINOVICH**

Legal aspects of the commercialization of intellectual property objects belonging to universities and research institutions

59 **ABDUQODIROV ABDURAUF BAKHODIR UGLI**

Issues of applying the exploitation center criteria to the personal law of a legal entity

66 **PULATOV TEMURBEK GAYRATJON UGLI**

Problems of legal interpretation of agreement in automated digital contracts in the financial technologies sector

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

76 **RAJABOV NARIMAN SHARIFBAYEVICH**

Legal aspects of environmental regulation in the protection and use of flora

84 **KALDARBEKOV ASILJAN OSPANOVICH**

International experience in sustainable legal management of forest fund lands and its significance for Uzbekistan

95 **BAYTUROVA AIDA NABIYEVNA**

Legal mechanisms of regulating ecological tourism in foreign countries and Uzbekistan: comparative analysis and ways of adapting international experience

108 **OTABAYEVA AIGUL BAKHRAMOVNA**

The legal nature and principles of administrative liability for environmental offenses in the legislation of the Republic of Uzbekistan: a comparative legal analysis with the Republic of Kazakhstan

12.00.07 – JUDICIAL BRANCH. PROSECUTOR'S CONTROL. ORGANIZATION OF LAW ENFORCEMENT. ADVOCACY

121 TUYCHIEVA MALIKA BOTIR KIZI

Features of professional training of advocates and issues of its improvement

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

128 NODIROV MUZAFFAR AKHMADOVICH, TURSUNMURODOV KOMRON TURGUN UGLI

A legal analysis of the subject of the family (domestic) violence in Uzbekistan: bridging the legal gap

138 UTEBAYEV SALAMAT MAKSETBAY ULI

The legal interpretation of the objective elements of the crime of smuggling

147 NURMANOV KHOLBEK RAHMATILLA UGLI

Issues of qualification of fraud in the sphere of online banking

156 MA'MUROV SANJARBEK ILKHOMOVICH

History of the development of criminal punishments not related to separation from society in the criminal legislation of the Republic of Uzbekistan

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

164 BAZAROVA DILDORA BAHADIROVNA

House arrest of minors: a balance between public safety and child's best interests

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

175 GAFUROVA NOZIMAKHON ELDAROVNA, SAIDOV OLIM CHORIQULOVICH

Legal aspects and problems of ensuring food security in New Uzbekistan

190 MUSAEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH

Development of the drug business in the world

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

199 AHMADJONOV MURODULLO NURALI UGLI

Corruption: analysis and remedies

209 MIRZAEVA MOHINA SROJIDDINOVNA

Corruption schemes in the implementation of road transport infrastructure projects: analysis and solutions

221 RUZINAZAROV SHUKHRAT NURALIYEVICH

Owner of the honorable path, mentor of judges, just and devoted leader

Kelib tushgan / Получено / Received: 10.07.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 15.08.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 25.08.2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.4./LVUX4115
UDC: 342(045)(575.1)

DAVLAT-FUQAROLIK JAMIYATI MULOQOTI: NAZARIY-HUQUQIY TAHLIL VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR

Nazarov Shavkat Nazarovich,
Toshkent davlat yuridik universiteti
Davlat boshqaruvi kafedrası mudiri,
yuridik fanlar nomzodi, dotsent
ORCID: 0000-0001-8546-774X
e-mail: sh.nazarov@tsul.uz

Annotatsiya. Ushbu maqolada davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlarning nazariy-huquqiy tabiati va konseptual asoslari tahlil qilinadi. Maqolada mazkur munosabatlarning tarixiy rivojlanish jarayoni, G'arb va postsovet makonidagi nazariy yondashuvlar, jumladan, Gramshi, Pulantzas va Burdye nazariyalariga asoslangan tahlillar keltirilgan. Shuningdek, davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi muloqot mexanizmlari, PR-tehnologiyalar va jamoatchilik maslahatchilar institutining muhim ahamiyati ko'rsatib o'tilgan. Muallif ushbu munosabatlarni binar oppozitsiya sifatida emas, balki dialektik o'zaro to'ldiruvchi tizim sifatida talqin qilish zarurligini ilmiy asoslaydi. Davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlar faqat huquqiy yoki siyosiy jihatlar bilan cheklanmaydi. Bu munosabatlarning madaniy, kommunikativ, simbolik va diskursiv jihatlar ham muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy nazariyalar davlat va fuqarolik jamiyatini qat'iy ajratish emas, balki ularni o'zaro ta'sir qiluvchi, chegaralari doimo o'zgarib turuvchi tizimlar sifatida ko'rsatadi. Maqolada xorijiy va mahalliy olimlarning qarashlari solishtirma tahlil qilingan va fuqarolik jamiyati subyektlarining davlat boshqaruvidagi ishtirokini kuchaytirish uchun institutsional mexanizmlarni takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ilgari surilgan. Shu bilan birga, maqolada raqamlashtirish va globallashtirish sharoitida davlat-fuqarolik jamiyati munosabatlarining yangi konfiguratsiyalari va transmilliy xususiyatlari tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: davlat, fuqarolik jamiyati, muloqot, institutlar, gegemoniya, kommunikatsiya, demokratiya, nazariya, huquq

ДИАЛОГ ГОСУДАРСТВА И ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ И СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ

Назаров Шавкат Назарович,
кандидат юридических наук, доцент,
заведующий кафедрой «Государственное управление»
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В статье рассматривается теоретико-правовая природа и концептуальные основы взаимоотношений между государством и гражданским обществом. Проанализированы

историческая динамика формирования данных отношений, а также различные теоретические подходы, сложившиеся в западной и постсоветской научной традиции, включая концепции Антонио Грамши, Никоса Пуланцаса и Пьера Бурдьё. Особое внимание уделено анализу механизмов диалога между государством и гражданским обществом, включая роль PR-технологий, института общественных советников и других коммуникационных инструментов. Автор научно обосновывает необходимость интерпретировать эти отношения не как бинарную оппозицию, а как диалектическую, взаимодополняющую систему. Отмечается, что взаимодействие государства и гражданского общества выходит за рамки исключительно правовых и политических аспектов, включая культурные, коммуникативные, символические и дискурсивные измерения. Современные теории предлагают рассматривать государство и гражданское общество как динамичные, взаимовлияющие системы с постоянно изменяющимися границами. В статье проведён сравнительный анализ взглядов зарубежных и отечественных учёных, предложены практические рекомендации по совершенствованию институциональных механизмов для повышения участия субъектов гражданского общества в государственном управлении. Кроме того, рассматриваются новые конфигурации и транснациональные особенности взаимодействия государства и гражданского общества в условиях цифровизации и глобализации.

Ключевые слова: государство, гражданское общество, диалог, институты, гегемония, коммуникация, демократия, теория, право

DIALOGUE BETWEEN STATE AND CIVIL SOCIETY: A THEORETICAL-LEGAL ANALYSIS AND MODERN TRENDS

Nazarov Shavkat Nazarovich,

Head of the Department of Public Administration,
Tashkent State University of Law,
Candidate of Legal Sciences, Associate professor

Abstract. This article analyzes the theoretical and legal nature and conceptual foundations of the relationship between the state and civil society. The article presents an analysis of the historical development of these relations and theoretical approaches in the West and the post-Soviet space, including those based on the theories of Gramsci, Pulanzas, and Bourdieu. It also highlights the importance of communication mechanisms between the state and civil society, PR technologies, and the institution of public consultants. The author scientifically substantiates the need to interpret these relations not as a binary opposition, but as a dialectical complementary system. The relationship between the state and civil society is not limited to legal or political aspects. Cultural, communicative, symbolic, and discursive aspects of these relations also play an important role. Modern theories do not strictly separate the state and civil society, but show them as interacting systems with constantly changing boundaries. The article comparatively analyzes the views of foreign and domestic scientists and puts forward practical recommendations for improving institutional mechanisms to strengthen the participation of civil society entities in public administration. At the same time, the article analyzes new configurations and transnational features of state-civil society relations in the context of digitalization and globalization.

Keywords: state, civil society, dialogue, institutions, hegemony, communication, democracy, theory, law

Kirish

Davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlar dialektikasi siyosiy-huquqiy va ijtimoiy tafakkur tarixida fundamental

ahamiyat kasb etuvchi murakkab nazariy konstruksiyadir. Ushbu munosabatlarning konseptual mohiyati va transformatsion xususiyatlarini teran anglash bugun nafaqat

nazariy-metodologik, balki amaliy-pragmatik jihatdan ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi muloqot mexanizmlarining nazariy-huquqiy tabiatini aniqlash va tegishli institutsional tuzilmalarni takomillashtirish zamonaviy demokratik davlatchilik konsepsiyasining markaziy masalalaridan biriga aylangan.

Tarixiy-falsafiy istiqboldan qaraganda, ushbu mavzu qadimgi davrlardan boshlab ijtimoiy-siyosiy diskursning diqqat markazida bo'lib kelgan. Antik davr mutafakkirlaridan tortib to postmodern faylasuflargacha bo'lgan keng doiradagi olimlar davlat va fuqarolik jamiyati dialektikasini turli konseptual prizmalar orqali tahlil qilishgan. Ushbu mavzuning doktrinal asoslari alohida ijtimoiy hodisa sifatida fuqarolik jamiyatini dastlab konseptualizatsiya qilgan XVIII-XIX asrlardagi Yevropa Ma'rifatchilik davri an'alariga borib taqaladi.

Asosiy qism

Zamonaviy olimlar tadqiqotlarida davlat-fuqarolik jamiyati munosabatlarini turli nazariy-metodologik yondashuvlar asosida tahlil qilish tendensiyasi kuzatilmoqda. Ayniqsa, poststrukturalistik va neoinstitutsional paradigmalar doirasida ushbu munosabatlarning transformatsion dinamikasi, shuningdek, globallashuv va raqamli texnologiyalar ta'siri ostida shakllanayotgan yangi konfiguratsiyalar chuqur o'rganilmoqda. Davlat va fuqarolik jamiyatini binar oppozitsiya sifatida emas, balki dialektik o'zaro to'ldiruvchi tizim sifatida talqin qilish tendensiyasi kuchaymoqda.

Ushbu nazariy masala qadimgi davrlardan boshlab falsafa, huquqshunoslik va siyosatshunoslik fanlarining diqqat markazida bo'lib kelgan. Aristotel [1], T. Gobbs [2], G. Grotsiy [3] singari qadimgi va o'rta asr mutafakkirlaridan tortib G.V.F. Hegel [4], A. Gramshi [5], M. Veber [6], J. Bodriyyar [7] kabi klassik davrga mansub olimlarga o'z asarlarida davlat va fuqarolik jamiyati munosabatlarining turli jihatlarini yoritib berishgan.

Ularning asarlarida fuqarolik jamiyatining mohiyati, tuzilishi, funksiyalari kabi masalalar o'rganilgan.

Fransuz faylasufi Maykl Fukoning fikricha, hokimiyat faqat davlat tomonidan amalga oshiriladigan kuch emas, balki jamiyatning turli darajalarida mavjud bo'lgan munosabatlar tizimidir. Fuko "biohokimiyat" va "hukmronlik" (governmentality) tushunchalarini kiritib, davlat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni nazorat va boshqaruv texnologiyalari orqali tahlil qilgan. Uning nazariyasiga ko'ra, zamonaviy davlatlar fuqarolarni bevosita majburlash emas, balki o'zini o'zi boshqarish (self-governance) mexanizmlari orqali boshqaradi [8]. Fukoning yondashuvi ushbu maqolada keltirilgan davlat-fuqarolik jamiyati munosabatlarini an'anaviy tushunishdan tubdan farq qiladi, chunki u davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi aniq chegaralarni inkor etadi. Bu nazariya zamonaviy "yumshoq kuch" va raqamli nazorat texnologiyalari sharoitida davlat-jamiyat munosabatlarini tahlil qilishda muhim.

Zamonaviy davrda esa davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlar nazariyasi rivojiga katta hissa qo'shgan olimlardan N.N. Alekseyev davlat nazariyasining G'arbiy Yevropa tajribasiga asoslanganligini tanqidiy tahlil qilgan [9]. M.N. Marchenko fuqarolik jamiyati tushunchasi hali to'liq aniqlanmagani ta'kidlab o'tgan [10]. A.G. Golovin davlat va fuqarolik jamiyatini yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqish lozimligini asoslab bergan [11]. A.Y. Mamichev va M.V. Vronskayalar davlat hokimiyatini kompleks ijtimoiy-madaniy va siyosiy-huquqiy hodisa sifatida o'rganish zarurligini ta'kidlaganlar [12]. M.I. Suxodolov esa mahalliy boshqaruv organlarining innovatsion rivojlanishdagi rolini tadqiq etgan [13].

Zamonaviy sharoitlarda davlat va fuqarolik jamiyati munosabatlarini o'rganishda muhim ahamiyat kasb etgan yirik tadqiqotlar orasida M. Kochning "State-civil society rela-

tions in Gramsci, Poulantzas and Bourdieu: Strategic implications for the degrowth movement” [14] (2022) asari alohida ajralib turadi. M. Koch ushbu tadqiqotida davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlar to'g'risida Gramshi, Pulantzas va Burde nazariyalarining solishtirma tahlilini keltirgan. Muallif ushbu nazariyalarning asosiy g'oyalarini umumlashtirib, post-o'sish harakati uchun strategik ahamiyatga ega xulosalarni shakllantiradi. Xususan, davlat va fuqarolik jamiyati o'zaro bog'liq ekanligi, ularning ichki tuzilishi murakkab va ziddiyatli ekanligi ta'kidlanadi” [14].

Davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlarni tushuntirishda Gramshi, Pulantzas va Burde nazariyalari muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur nazariyalarning har biri o'ziga xos yondashuvni taklif etsa-da, ular zamonaviy davlatlarning boshqaruv amaliyotida turli darajada namoyon bo'lmoqda. Qayd etish zarurki, zamonaviy sharoitlarda davlatlar mazkur nazariyalarning turli jihatlarini o'z huquqiy tizimi va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlariga moslashtirib qo'llamoqda.

Gramshi nazariyasining asosiy g'oyasi “integral davlat” tushunchasi bo'lib, unga ko'ra, fuqarolik jamiyati siyosiy jamiyat tomonidan o'rab olingan [5]. Bu nazariya gegemoniya tushunchasiga tayanadi, ya'ni hukmron sinf ko'proq rozilik orqali boshqaradi. Zamonaviy davlatlarda bu g'oyaning namoyon bo'lishini bir qancha misollarda ko'rish mumkin. Jumladan, AQShda fuqarolik jamiyati institutlari, xususan, analitik markazlar (think tanks) va nodavlat tashkilotlari (NGO) orqali siyosiy qarorlarga ta'sir o'tkazish amaliyoti keng tarqalgan [15]. Fransiyada intellektuallar va madaniyat arboblarning siyosiy hayotdagi faol ishtiroki Gramshi nazariyasining amaldagi ifodasi sifatida qaralishi mumkin [16]. Yaponiyada korporativ madaniyat orqali ijtimoiy konsensusni shakllantirish usullari ham Gramshi g'oyalariga mos keladi [17].

Pulantzas nazariyasi davlatni ijtimoiy kuchlar “kondensatsiyasi” sifatida ko'radi va

uning “ichki” va “tashqi” tomonlari mavjudligini ta'kidlaydi [18]. Bu nazariya davlat va fuqarolik jamiyatining o'zaro bog'liqligiga alohida e'tibor qaratadi. Zamonaviy davlatlarda bu nazariyaning qo'llanishi quyidagi misollarda aniqroq namoyon bo'ladi. AQShda federal, shtat va mahalliy hokimiyat organlari o'rtasidagi murakkab munosabatlar, shuningdek, lobbizm tizimi orqali turli ijtimoiy kuchlarning davlat siyosatiga ta'siri Pulantzas nazariyasiga mos keladi [19]. Fransiyada esa markaziy va mahalliy hokimiyat organlari o'rtasidagi muvozanat hamda ijtimoiy harakatlarning davlat siyosatiga ta'siri (masalan, “sariq nimchalilar” harakati) Pulantzas g'oyalarining amaldagi ifodasidir [20]. Yaponiyada byurokratiya, siyosiy partiyalar va yirik biznes o'rtasidagi murakkab munosabatlar (“temir uchburchak”) hamda mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlarining o'ziga xos roli Pulantzas nazariyasiga mos keladi [21].

Burde nazariyasi esa “fuqarolik jamiyati” tushunchasini rad etib, uning o'rniga “maydonlar” tushunchasini taklif etadi. U davlatni “metamaydon” sifatida talqin qiladi va simvolik kapital hamda hukmronlik g'oyalariga tayanadi [22]. Zamonaviy davlatlarda bu nazariyaning elementlarini ayrim davlatlar tajribasida uchratish mumkin. AQShda siyosiy maydonda simvolik kapitalning ahamiyati (masalan, nufuzli universitetlar diplomi) va ijtimoiy tarmoqlar orqali siyosiy ramzlarni yaratish hamda tarqatish amaliyoti Burde nazariyasiga mos keladi [23]. Fransiyada elita maktablari (Grandes Écoles) tizimi orqali davlat apparatini shakllantirish va milliy ramzlarda an'analarga katta e'tibor qaratish Burde nazariyasining amaldagi ifodasidir [24]. Yaponiyada ijtimoiy kapitalning ahamiyati (shaxsiy aloqalar tarmog'i – “keyretsu”) va an'anaviy qadriyatlar hamda zamonaviy texnologiyalarni uyg'unlashtirish orqali davlat imijini shakllantirish usullari Burde g'oyalariga mos keladi [25].

Yevropa Ittifoqining barcha a'zo davlatlari tomonidan 2004-yil 29-oktabrda imzolangan yangi Yevropa Konstitutsiyasining [26] kelajakdagi Yevropa Ittifoqi boshqaruvining muhim elementi sifatida I-47-moddasida ishtirokchi demokratiya (participatory democracy) tushunchasi kiritildi [27]. Unga ko'ra, davlat institutlari fuqarolar va jamoat tashkilotlari bilan muntazam muloqot olib borishi, ularning fikrlarini eshitishi va maslahatlashishi lozim. Bu yondashuv Yevropa Ittifoqi boshqaruvida fuqarolik jamiyatining ishtirokini kengaytirishga qaratilgan. Maqsad qarorlar qabul qilish jarayonini yanada shaffof va demokratik qilish, jamoatchilik nazoratini kuchaytirish hamda fuqarolarning davlat boshqaruvidagi ishtirokini oshirishdir [28].

Ayrim mualliflar tomonidan fuqarolik jamiyati institutlarini shaharni strategik boshqarishga ham jalb qilish zarurligi ta'kidlangan. Xususan, jamoatchilik maslahatchilari institutidan foydalanish, doimiy ishchi guruhlar tuzish va "jamoatchilik loyihalashtirish" kabi yangi usullarni joriy etish taklif etilgan. "Shahar va tumanlarni strategik boshqarish jarayoniga fuqarolik jamiyatini jalb etishning asosiy vositasi jamoatchilik maslahatchilari instituti bo'lishi mumkin, u o'zining moslashuvchanligi tufayli ijro hokimiyati va fuqarolik jamiyati o'rtasida o'zaro hamkorlikning turli shakllarini yaratish va joriy etish imkoniyatiga ega" [29]. Haqiqatan, shaharlarni boshqarish jarayoniga ushbu yondashuvlarni qo'llash orqali aholining qaror qabul qilish jarayonida ishtirokini ta'minlash, ijtimoiy keskinlikni pasaytirish va fuqarolik jamiyatining ijro funksiyalarini qisman bajarishga imkon yaratilishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy davlatlar boshqaruvida Gramshi, Pulantzas va Burde nazariyalarining turli elementlari uyg'unlashgan holda namoyon bo'lmoqda. Bu esa davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlarning murakkab va ko'p qirrali ekanligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, neolibe-

ral yondashuvlarning ustunligi sababli ushbu nazariyalarning to'liq amalga oshishi hali ham cheklangan.

O'zbekiston tajribasi va xalqaro kontekstda ushbu masalaning metodologik asoslariga e'tibor qaratsak, O'zbekiston sharoitida davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlarni o'rganishda D.Z. Ernazarovning tadqiqotlari muhim ahamiyat kasb etadi. Uning ta'kidlashicha, "xalqaro nodavlat tashkilotlarning O'zbekistondagi faoliyati asosan demokratik institutlarni shakllantirish, fuqarolik jamiyatini rivojlantirish, inson huquqlarini himoya qilish kabi yo'nalishlarga qaratilgan" [30]. Shu bilan birga, "ba'zi tashkilotlar mamalakat ichki ishlariga aralashishi, vaziyatni beqarorlashtirishga urinishlari sababli ularning faoliyati to'xtatilgani" [30] ham ko'rsatilgan. Bu ma'lumotlar O'zbekistonda davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlashga yordam beradi.

Fuqarolik jamiyati institutlarining davlat bilan munosabatlardagi funksiyalarini tahlil qilishda T. Paffenholz va C. Spurr tadqiqotlari muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Ularning ta'kidlashicha, "fuqarolik jamiyati tinchlikni qurishda muhim rol o'ynaydi, ammo uning samaradorligi bir qator omillarga bog'liq" [31]. Jumladan, "fuqarolik jamiyatining turli funksiyalari turli bosqichlarda turlicha samara berishi, davlat bilan hamkorlik zarurligi, fuqarolik jamiyati tashkilotlari tarkibi va vakillik darajasi muhimligi" [31] qayd etilgan.

Merk va Laut tadqiqotlarida fuqarolik jamiyatining beshta asosiy funksiyasi ajratib ko'rsatilgan: "himoya, vositachilik, ijtimoiylashuv, jamoat qurilishi va kommunikatsiya" [32]. Edvards esa fuqarolik jamiyatining uchta asosiy rolini ta'kidlagan: "uyushma hayoti, yaxshi jamiyat va jamoat sohasi" [33]. Bu nazariy yondashuvlar davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlarning funksional jihatlarini tushunishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Davlat boshqaruvida fuqarolik jamiyati institutlari ishtirokining ahamiyati to'g'risida N.G. Lomova va O.I. Milodanovlar muhim fikrlarni ilgari surganlar. Ularning ta'kidlashicha, "Fuqarolik jamiyati institutlarining davlat organlari faoliyatida ishtirok etishi jamiyatdagi kayfiyatlar haqida muhim ma'lumot manbayi bo'lib, davlat uchun qo'llab-quvvatlash vazifasini bajarishga xizmat qiladi" [34]. Bu fikrlar fuqarolik jamiyati institutlarining davlat boshqaruvidagi monitoring va axborot taqdim etish funksiyalarining ahamiyatini ta'kidlaydi.

Hokimiyat va fuqarolik jamiyati o'rtasida bevosita muloqot shakllarini rivojlantirish haqida fikr bildirar ekan, A.A. Xomenok: "Hokimiyat va fuqarolik jamiyati o'rtasida bevosita muloqot shakllarini rivojlantirish ham muhimdir, bular professional muloqot uchun ishbilarmonlik tadbirlari, ijodiy uchrashuvlar, fuqarolarni jalb qilgan holda dolzarb muammolar bo'yicha ochiq munozaralar bo'lishi mumkin" [35], – deb ko'rsatib o'tadi. "Davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasida muvozanat va o'zaro nazorat zarur. Fuqarolik jamiyati davlat faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshiradi, davlat esa fuqarolik jamiyatining destruktiv harakatlarini cheklashi kerak" [36].

Xulosa

Yuqoridagi tadqiqotlar asosida xulosa qilish mumkinki, davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlarning nazariy-huquqiy tabiati va konseptual asoslarini o'rganishda turli yondashuvlar mavjud bo'lib, ular ushbu munosabatlarning huquqiy, institutsional, funksional va kontekstual jihatlarini kompleks tahlil qilish imkonini beradi.

Yuqorida keltirilgan nazariyalar davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlarning nazariy-huquqiy tabiatini tushinishda muhim qo'shimcha istiqbollarni taklif etadi. Yuqoridagi ilmiy qarashlar va nazariyalar asosida quyidagi xulosalarni chiqarish mumkin:

1. Davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlar faqat huquqiy yoki siyosiy jihatlar bilan cheklanmaydi. Bu munosabatlarning madaniy, kommunikativ, simvolik va diskursiv jihatlar ham muhim rol o'ynaydi.

2. Zamonaviy nazariyalar davlat va fuqarolik jamiyatini qat'iy ajratish emas, balki ularni o'zaro ta'sir qiluvchi, chegaralari doimo o'zgarib turuvchi tizimlar sifatida ko'rsatadi.

3. Fuqarolik jamiyatining davlat bilan munosabatlardagi funksiyalari murakkab va ko'p qirrali bo'lib, ular quyidagilarni o'z ichiga oladi: davlat hokimiyatini cheklash, jamoatchilik muhokamasini tashkil etish, ijtimoiy kapitalni shakllantirish, xavflarni boshqarishda ishtirok etish.

4. Globallashtirish va raqamlashtirish sharoitida davlat va fuqarolik jamiyati munosabatlarning transmilliy jihatlar tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda.

5. Demokratik jamiyatlarda davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlar ziddiyatlar mavjudligini inkor etmaydi, ammo bu ziddiyatlarni demokratik tartibda hal qilish mexanizmlarini taklif etadi.

Davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlarning zamonaviy kontekstda rivojlanish xususiyatlarini o'rganishda O.N. Miroshnichenko va M.S. Mixaylovalarning tadqiqotlari alohida ahamiyat kasb etadi. Ular fuqarolik jamiyati institutlari va davlat organlari o'rtasidagi samarali hamkorlikning ahamiyati to'g'risida: "Fuqarolik jamiyati bugungi kunda tashkiliy va notashkiliy guruhlarining keng va dinamik spektrini o'z ichiga oladi, yangi fuqarolik jamiyati subyektlari sektorlar o'rtasidagi chegaralarni yo'q qilmoqda va yangi tashkiliy shakllarni sinovdan o'tkazmoqda" [37], – deb ta'kidlaydilar. Bu fikr zamonaviy fuqarolik jamiyatining transformatsion xususiyatlarini va uning davlat bilan munosabatlarda yangi konfiguratsiyalarni shakllantirayotganini ko'rsatadi.

Tahlil qilish joizki, mazkur yondashuv "davlat va fuqarolik jamiyatini binar oppo-

zitsiya sifatida emas, balki dialektik o'zaro to'ldiruvchi tizim sifatida talqin qilish" konsepsiyasiga to'la mos keladi. Binobarin, fuqarolik jamiyati subyektlarining "sektorlar o'rtasidagi chegaralarni yo'q qilish" tendensiyasi davlat-fuqarolik jamiyati dioxotomiya-sining an'anaviy tushunishidan uzoqlashish va ularning o'zaro to'ldiruvchi tabiatini tan olishni ko'rsatadi.

Bu qarashlarni "davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi muloqot mexanizmlarining nazariy-huquqiy tabiatini aniqlash va tegishli institutsional tuzilmalarni takomillashtirish" kontekstida tahlil qilish muhim. PR-texnologiyalar bu munosabatlarning zamonaviy konfiguratsiyalarini shakllantiruvchi muhim vositalardan biri sifatida qaralishi mumkin. Ayniqsa, raqamli kommunikatsiyalar davrida bu texnologiyalar davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi muloqotning samaradorligini oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Shu bilan birga, PR-texnologiyalarning samaradorligi – faqat davlat tomonidan emas, balki fuqarolik jamiyati institutlari tomonidan ham faol qo'llashga bog'liq. Zamonaviy sharoitlarda davlat organlari va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi konstruktiv muloqotni ta'minlashda PR-texnologiyalar va raqamli kommunikatsiyalarning o'rni tobora ortib bormoqda.

Davlat va fuqarolik jamiyati munosabatlarining nazariy-huquqiy tabiati va uni tushunish bo'yicha olimlarning tadqiqotlarini o'rganish natijasida quyidagi ilmiy-nazariy xulosalar shakllantirildi:

Birinchi, davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlar dialektikasi tarixiy evolyutsiya jarayonida turli konseptual yondashuvlar asosida takomillashib borgan. Bu yondashuvlar antik davr mutafakkirlaridan tortib postmodern nazariyotchilargacha bo'lgan keng ko'lamdagi olimlar tomonidan ishlab chiqilgan. Zamonaviy davrda bu munosabatlar binar oppozitsiya sifatida emas, bal-

ki dialektik o'zaro to'ldiruvchi tizim sifatida talqin qilinishi muhim metodologik ahamiyat kasb etadi.

Ikkinchi, qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, Gramshi, Pulantzas va Burde konsepsiyalarining turli elementlari zamonaviy davlatlar boshqaruv amaliyotida uyg'unlashgan holda namoyon bo'lmoqda. Bu esa davlat va fuqarolik jamiyati munosabatlarining murakkab va ko'p qirrali tabiatidan dalolat beradi.

Uchinchi, davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi muloqot mexanizmlarining samaradorligi – faqat huquqiy-siyosiy emas, balki kommunikativ va ramziy jihatlariga ham bog'liq. PR-texnologiyalari raqamli kommunikatsiyalar va maslahat institutlari bu munosabatlarning zamonaviy vositalari sifatida katta ahamiyat kasb etmoqda.

To'rtinchi, demokratik jamiyatlarda davlat va fuqarolik jamiyati munosabatlarida ziddiyatlar muqarrar, biroq bu ziddiyatlarni demokratik tartibda hal qilish mexanizmlarini rivojlantirish zamonaviy konstitutsiyaviy davlatchilikning muhim shartidir.

Beshinchi, davlat organlari va fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasidagi hamkorlikning yangi integratsion modellarini ishlab chiqish zarur. Bu model ishtirokchi demokratiya prinsiplariga asoslanib, fuqarolarning davlat boshqaruvidagi ishtirokini ta'minlash, qarorlar qabul qilish jarayonining shaffofligini oshirish va davlat-fuqaro muloqotining institutsional mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlar dialektikasi zamonaviy demokratik davlatchilik rivojlanishining muhim omili bo'lib, ushbu munosabatlarning nazariy-huquqiy tabiatini chuqur anglash va tegishli institutsional tuzilmalarni takomillashtirish orqali jamiyat boshqaruvining samarali modelini shakllantirish imkoniyati yuzaga keladi.

REFERENCES

1. Dovatura A.I. Politika Aristotelya [Aristotle Politics]. Moscow, Thought Publ., 1983, p. 830.
2. Gobbs T. Leviatan, ili Materiya, forma i vlast' gosudarstva tserkovnogo i grazhdanskogo [Leviathan, or Matter, Form and Power of the Ecclesiastical and Civil State]. V.V. Sokolov (Ed.). Moscow, Thought Publ., 1991, p. 731.
3. Grotsiy G. O prave voyny i mira: Tri knigi, v kotorykh ob"yasnyayutsya yestestvennoye pravo i pravo narodov, a takzhe printsipy publichnogo prava [On the Law of War and Peace: Three Books in Which the Law of Nature and the Law of Nations, and the Principles of Public Law, are Explained]. Moscow, Ladomyr Publ., 1994, p. 868.
4. Gegel' G.V.F. Filosofiya prava [Philosophy of Law]. Moscow, Thought Publ., 1990, p. 524.
5. Gramshi A. Tyuremnyye tetradi [Prison notebooks]. Moscow, Politizdat Publ., 1991, p. 560.
6. Veber M. Khozyaystvo i obshchestvo: ocherki ponimayushchey sotsiologii [Economy and Society: Essays on Understanding Sociology]. Moscow, Higher School of Economics Publ., 2016, p. 445.
7. Bodriyyar Zh. Obshchestvo potrebleniya. Yego mify i struktury [Consumer society. Its myths and structures]. Moscow, Republic; Cultural Revolution Publ., 2006, p. 269.
8. Fuko M. Nadzirat' i nakazyvat': Rozhdeniye tyur'my [Discipline and Punish: The Birth of Prison]. Moscow, Ad Marginem Publ., 1999, p. 480.
9. Alekseyev N.N. Sovremennoye polozheniye nauki o gosudarstve i yeye blizhayshiye zadachi [The current state of the science of state and its immediate tasks]. Moscow, Agraf Publ., 1998, pp. 386–624.
10. Marchenko M.N. Sootnosheniye grazhdanskogo obshchestva i gosudarstva: voprosy teorii [The Relationship between Civil Society and the State: Theoretical Issues]. *Journal of Russian Law*, 2008, vol. 10, pp. 52–64.
11. Golovin A.G. O vzaimosvyazi grazhdanskogo obshchestva i publichnoy vlasti v kontekste kontseptsii delegirovaniya vlasti narodom [On the relationship between civil society and public authority in the context of the concept of delegation of power by the people]. *Lex Russica*, 2022, vol. 5, pp. 71–88.
12. Mamychev A.Yu., Vronskaya M.V. Sotsiokul'turnyye traditsii i sovremennyye napravleniya issledovaniy publichnoy vlasti [Sociocultural traditions and modern directions of public authority research]. *Economy and Management*, 2016, vol. 4(17), pp. 440–443.
13. Sukhodolov M.I. Vzaimodeystviye organov mestnogo samoupravleniya i sub"yektov innovatsionnoy deyatel'nosti v naukogradakh [Interaction between local governments and innovation entities in science cities]. *Bulletin of St. Petersburg State University*, ser. 14: Law, 2016, vol. 1, pp. 53–62.
14. Koch M. State-civil society relations in Gramsci, Poulantzas and Bourdieu: Strategic implications for the degrowth movement. *Ecological Economics*, 2022, vol. 193, p. 107275. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921800921003347>
15. Domhoff G.W. Who Rules America? Power and Politics in the Year 2006. McGraw-Hill, 2005.
16. Drake D. Intellectuals and Politics in Post-War France. Palgrave Macmillan, 2002.
17. Pharr S.J., Krauss E.S. Media and Politics in Japan. University of Hawaii Press, 1996.
18. Poulantzas N. State, Power, Socialism. London, NLB, 1978.
19. Grossmann M. The Not-So-Special Interests: Interest Groups, Public Representation, and American Governance. Stanford University Press, 2012.
20. Nez H. Podemos: The Political Upstart Taking Spain by Force. Pluto Press, 2020.
21. Krauss E.S., Pekkanen R. The Rise and Fall of Japan's LDP: Political Party Organizations as Historical Institutions. Cornell University Press, 2011.
22. Burd'ye P. O gosudarstve: kurs lektsiy v Kollezh de Frans (1989–1992) [On the State: Lecture Course at the Collège de France (1989–1992)]. Moscow, Case Publ., 2016.
23. Kreiss D. Taking Our Country Back: The Crafting of Networked Politics from Howard Dean to Barack Obama. Oxford University Press, 2012.

24. Bourdieu P. *The State Nobility: Elite Schools in the Field of Power*. Stanford University Press, 1996.
25. Ogasawara Y. *Office Ladies and Salaried Men: Power, Gender, and Work in Japanese Companies*. University of California Press, 1998.
26. Treaty establishing a constitution for Europe, OJ C 310, 2004.
27. Commission of the European Communities (2002) 'Report from the Commission on European Governance', COM(2002) 705, Brussels, 2002, note 1, p. 8.
28. Obradovic D. Civil Society and the Social Dialogue in European Governance. In P. Eeckhout (Ed.). *Law of the European Union*. Oxford, Oxford University Press, 2006, p. 261.
29. Popov A.V., Zavalin V.G., Lonshakov O.D. Rol' grazhdanskogo obshchestva v strategicheskoy upravlenii gorodom [The Role of Civil Society in Strategic Urban Management]. *Meridian*, 2021, vol. 2(55), pp. 1–11.
30. Ernazarov D.Z. Analysis of the Policy of the Republic of Uzbekistan Regarding International Non-governmental Organization. *Journal of Political Science and International Relations*, 2020, vol. 3, no. 1, pp. 9–15.
31. Paffenholz T., Spurk C. Civil Society, Civic Engagement, and Peacebuilding. *Social Development Papers: Conflict Prevention and Reconstruction*, Paper No. 36. Washington, DC: World Bank 2006.
32. Merkel W., Lauth H. System Change and Civil Society. What kind of civil society does democracy need? *Politics and Contemporary History*, 1998, vol. 6 (7), pp. 3–12.
33. Edwards M. *Civil Society*. Cambridge, Polity Publ., 2004.
34. Lomova N.G., Milodanova O.I. Dialog grazhdanskogo obshchestva i vlasti: problemy vzaimodeystviya [Dialogue between civil society and government: problems of interaction]. *Altai Bulletin of State and Municipal Service*, 2021, vol. 19, pp. 27–29.
35. Khomenok A.A. Sovershenstvovaniye vzaimodeystviya organov vlasti s institutami grazhdanskogo obshchestva [Improving the interaction of government bodies with civil society institutions]. *Alley of Science*, 2020, vol. 6(45), p. 10.
36. Bochkareva D.S., Lukin A.N. Vzaimosvyaz' gosudarstva, grazhdanskogo obshchestva i prava [The relationship between the state, civil society and law]. *History, Theory and Practice of State and Municipal Administration*, 2024, pp. 36–39.
37. Miroshnichenko O.N., Mikhaylova M.S. Vzaimodeystviye institutov grazhdanskogo obshchestva i sredstv massovoy informatsii s organami vlasti [Interaction of civil society institutions and mass media with government bodies]. *Bulletin of the Cheboksary branch of the Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration*, 2020, vol. 2(21), pp. 18–28.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-YIL 4-SON

VOLUME 5 / ISSUE 4 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.4.